

NIKOLO MAKJAVELLI

NIKOLO MAKJAVELLI

VALDNIEKS

No itāliešu valodas tulkojusi
Veronika Strēlerte

ZVAIGZNE ABC

821.131.1-4
Ma 317

Niccolò Machiavelli
IL PRINCIPE

Vāka dizaina autors *Aigars Truhins*
Vāka ilustrācijai izmantots Adobe stock attēls/alan_p

Ivara Ijaba pēcvārds un komentāri

Nikolo Makjaveli
VALDNIEKS

Apgāda Zvaigzne ABC vadītāja VIJA KILBLOKA
Projekta vadītāja *Marta Ābele*
Korektores *Zīnīa Stikute, Patricija Šteinberga*
Mākslinieciskais redaktors *Aigars Truhins*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA,
K. Valdemāra ielā 6, Rīgā, LV-1010. Red. nr. R-641.
Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā. Saskaņā ar Autortiesību likuma 69.¹ pantu persona ir arī mantiski atbildīga par visiem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kuru tā radījusi ar autortiesību pārkāpšanu.

© Tulkojums latviešu valodā, Veronika Strēlerte, 1942
© Ivars Ijabs, pēcvārds, komentāri, 2007
© Mākslinieciskais noformējums, izdevums latviešu valodā,
Apgāds Zvaigzne ABC, 2024
ISBN 978-9934-32-227-3

SATURS

Veronika Strēlerte. Ievadam	7
I nodaļa. Cik principātiem paveidu, un kā tie iegūstami	21
II nodaļa. Par mantotiem principātiem	22
III nodaļa. Par jauktiem principātiem	24
IV nodaļa. Kāpēc Dārija karaļvalsts, ko iekaroja Aleksandrs, pēc viņa nāves nesacēlās pret Aleksandra pēcniekiem	33
V nodaļa. Kā jāvalda pār pilsētām un principātiem, kas pirms iekarošanas dzīvoja pēc saviem likumiem	37
VI nodaļa. Par jauniem principātiem, kas iekaroti ar paša ieročiem un spējām	39
VII nodaļa. Par jauniem principātiem, kurus iegūst ar citu palīdzību vai ar laimīgu gadījumu	43
VIII nodaļa. Par tiem, kas ieguvuši principātu noziedzīgā kārtā	51
IX nodaļa. Par pilsonisko principātu	56
X nodaļa. Kā jāvērtē spēki visos principātos	60
XI nodaļa. Par Baznīcas principātiem	63

XII nodaļa. Par karaspēka veidiem un kara algotņiem	66
XIII nodaļa. Par palīgpulkkiem, jauktiem un pašu spēkiem	72
XIV nodaļa. Valdnieka pienākumi sakarā ar kara lietām	77
XV nodaļa. Par īpašībām, kuru dēļ cilvēki un it sevišķi valdnieki tiek godāti vai pelti	80
XVI nodaļa. Par devību un skopulību	82
XVII nodaļa. Par cietsirdību un žēlsirdību, un vai labāk būt mīlētam vai nīstam	85
XVIII nodaļa. Kā valdniekam jātur dotais vārds	89
XIX nodaļa. Kā jāvairās kļūt ienīstam un nicinātam	93
XX nodaļa. Vai nocietinājumi un daudzi citi līdzekļi, kurus valdnieki izmanto, ir derīgi vai kaitīgi	104
XXI nodaļa. Kā jārikojas valdniekam, lai iegūtu slavu	109
XXII nodaļa. Par valsts sekretāriem	113
XXIII nodaļa. Kā jāvairās no glaimotājiem	115
XXIV nodaļa. Kāpēc Itālijas valdnieki pazaudēja savas valstis	118
XXV nodaļa. Cik liela loma cilvēku darbos ir liktenim, un kā tam var pretoties	120
XXVI nodaļa. Aicinājums atbrīvot Itāliju no barbariem	124
Ivars Ijabs. Komentāri	129
Ivars Ijabs. Pēcvārds	138

IEVADAM

Trešajā maijā, tūkstoš četri simti sešdesmit devītajā gadā, Florencē piedzima vīrs, kam pieder viens no slavenākajiem vārdiem Itālijas kultūras vēsturē, – Nikolo Makjavelli. Par viņa bērnību un jaunību trūkst jebkādu tuvāku ziņu. Domājams, ka tēvs Bernardo de Nelli – juriskonsults – un māte Bartolomeja būs tam devuši parasto klasisko izglītību. Makjavelli dzimta bijusi gvelfu partijas piekritēja un devusi Florences republikai vairākus gonfalonjerus. Bez Nikolo ģimenē vēl bija brālis Toto un māsas Primerana un Džinevra. Mēģināsim iedomāties Nikolo dzīvo seju, ko aizsedz gandrīz piecu gadu simteņu migla: “... vidēja auguma, kalsnējs, ļoti dzīvām acīm, tumšiem matiem, pamazu degunu; galva viņam bija neliela, piere – plata, un muti tas arvien mēdza turēt sakniebtu; visā viņa būtnē izpaudās ļoti uzmanīgs vērotājs un domātājs, nevis autoritāte, kas uzkundzētos citiem. Viņš nespēja noslēpt sarkasmu, kas tam pastāvīgi vidēja lūpās un dzirkstīja acīs, piešķirot viņam mierīga apsvērēja un smējēja izskatu. Vienīgi viņa fantāzijai bija pār viņu liela vara, un tā viegli spēja viņu pakļaut, negaidīti

aizraujot tādā mērā, ka šķita viņu pārvēršam vīziju redzētājā.” (P. Villari)

Makjavelli sāka savu karjeru kā koadjutors Florences Sinjorijas kancelejā, kur vēlāk turpināja darboties par valsts sekretāru, vadot arī otru valsts kanceleju, kas pārzināja iekšlietas, un uzņemoties sekretāra amatu *Dieci di liberta e di pace**, kam piekrita kara lietu kārtošana, maģistrātu iecelšana un vēstnieku izraudzīšana. Republikas kanclera amats, ko viņš pilda 14 gadus (1498–1512), ļauj Makjavelli gūt plašu pieredzi politikā un diplomātijā, it sevišķi veicot vēstnieka misiju pie dažādu valstu galvām. Tā viņš savā laikā vairākas reizes devies pie Katerīnas Sforcas uz Forli, uz Franciju pie Ludviķa XII, uz Vāciju pie ķeizara Maksimiliāna I, uz Romu pie pāvestiem, pie Čezāres Bordžas un citur. Sevišķi lielu iespaidu uz Makjavelli atstājusi tikšanās ar Čezāri Bordžu, pie kura viņš devās 1502. gada jūnijā un oktobrī. Šā valdnieka vārds un vaibsti vairākkārt sastopami viņa darbos. Šajos ceļojumos Makjavelli paspēja ielūkoties dažādos Eiropas nostūros, valdnieku dzīvē, diplomātijas aizkulisēs un vienkāršās tautas dvēselē. Tā šis posms ir ārkārtīgi svarīgs materiālu vākšanas laiks vēlākiem plašiem darbiem.

Šajā posmā Makjavelli saraksta vairākus īsus darbus. 1499. gadā viņš uzraksta nelielu apcerējumu par Pizas notikumiem, bet 1502. gadā – “Par Val di Kjanas dumpinieku savaldīšanu”. Čezāri Bordžu slavina 1503. gadā rakstītais “Apraksts, kā hercogs Valentīno rīkojās, lai nogalinātu

* Brīvības un miera desmitnieks. (*Ar zvaigznīti atzīmētas tulkotājas piez.*)

Vitellico Vitelli, Oliveroto no Fermo, sinjoru Pagolo un hercogu Orsīni”. Tercīnās 1504. gadā sarakstīta “Pirmā desmitgade”, kurā Makjavelli apskata notikumus Itālijā kopš 1494. gada. Šiem darbiem seko vēl daži politiska rakstura apcerējumi. Florences nedrošais politiskais stāvoklis un pastāvīgie ienaidnieka draudi novirza Makjavelli interesi uz kara lietām. Šajā laukā viņš ar lielu dedzību un patriotismu visu mūžu cīnījies par nacionāla karaspēka ieviešanu, visos savos darbos nemitīgi norādot uz postu, kādu nesuši algotņi. Makjavelli daļēji tika dota iespēja savas idejas realizēt: 1505. gadā tiek nodibināts maģistrāts karaspēka reorganizācijai *Nove ufficiali dell'ordinanza e milizia fiorentina*^{*}, kurā viņu ieceļ par vadītāju. Līdzās šai organizācijai, kas savervē ap 20 000 kājnieku, 1512. gadā nodibina *Provvigione per le milizie a cavallo*^{**} – jātniekus. Šī militārā reforma, kurai nesevoja atbilstoša politiska, tomēr neattaisnoja visas uz to liktās cerības. Makjavelli milicijai gan izdevās 1509. gadā atgūt Pizu, bet 1512. gada 29. augustā pie Prato spāniešu karaspēks satrieca tās spēkus, un Florencē tika atjaunota Mediči vara.

Ar šo notikumu Makjavelli dzīvē iestājas liels lūzums. Viņu atbrīvo no valsts amatiem un 1513. gadā apsūdz par piedalīšanos sazvērestībā pret Mediči. Apcietināts un spīdzināts Makjavelli tomēr tiek atbrīvots kā nevainīgs un apmetas uz dzīvi savā īpašumā Sankašāno tuvumā. Tur, noslēdzies savrupībā, izklaidējoties tikai tuvāko draugu – literātu sabiedrībā, Makjavelli nododas iemīļoto autoru studijām

* Deviņviru komiteja Florences kārtības un drošības karaspēka uzturēšanai.

** Kavalērijas milicija.

un rakstīšanai. Tas ir skumīgs, bet darbiem auglīgs laiks viņa dzīvē. Daudz ziņu par šo viņa dzīves posmu sniedz Makjavelli vēstules sūtnim Romā Frančesko Vetori. Tā kādā vēstulē, burleskas tonī aprakstījis savas jautrās ikdienas gaitas laukos, tērzējot ar zemniekiem un “iepazīstoties ar cilvēku dažādām gaumēm un iedomām”, Makjavelli turpina: “Kad sameties vakars, atgriezīs mājās un dodos savā rakstāmistabā; uz sliekšņa novelku savas ikdienas drānas, dubļiem un netīrumiem apķepušas, un ietērpjos ķēnišķīgās un svinīgās drēbēs; tā, pieklājīgi apgērbies, ieeju seno vīru senlaicīgos galmos, kur, laipni uzņemts, mielojos ar to barību, kas vienīgā man der, jo esmu tai dzimis; un es vaicāju viņiem par viņu rīcības cēloņiem, un viņi savā laipnībā man atbild; tā četrus stundu laikā nejutu nekādas garlaicības, aizmirstu visas bēdas, nebīstos no nabadzības un neiztrūkstos nāves priekšā; viss pārceļos pie viņiem. Un, kā Dante saka: “Nerada zinātņi tas, kas neatmin saprasto,” – tālab esmu atzīmējis, kas man viņu sarunās licies galvenais, un sacerējis mazu sējumiņu “*De Principatibus...*” Šī vēstule, kurā autors piemin sava slavenā darba rašanos, kas vēlāk nosaukts “*Il principe*”, lieliski raksturo viņa stāju un abas radišanas ierosmes: reālo ikdienas dzīvi un seno autoru studijas.

Te, neminot tīrās beletristikas sacerējumus, radušies trīs ievērojami Makjavelli darbi: “Valdnieks” (“*Il principe*”, 1513. g.), “Apceres par Tita Līvija pirmo dekādi” (pabeigts 1519. g.) un draugu ierosinātie septiņi dialogi “Par kara mākslu” (1520). “Valdnieku”, ko Makjavelli sākumā bija nodomājis veltīt hercogam Džuljāno, tas vēlāk, pēc viņa nāves, veltī hercogam Lorencio, ko pāvests Leo X iecēļ par

Florences gubernatoru un Urbīno hercogu. Šis veltījums tomēr nekāda praktiska labuma Makjavelli neatnes. Pēc Lorenzo Mediči nāves 1519. gadā pāvests Leo X uzdod Makjavelli izstrādāt Florences satversmes reformas projektu. Šajā gadā tad arī Makjavelli uzraksta “Apcerējumu par Florences satversmes reformu”, kurā tas aizstāv republiku kā ideālās valsts iekārtas paraugu. No šā posma darbiem vēl jāmin “Kastručo Kastrakāni dzīve” (1520) un “Florences vēsture” (1520–1525), kuras astoņas grāmatas aptver laiku no 1250. līdz 1494. gadam. Šo darbu, ko Makjavelli oficiāli rakstījis *Studio fiorentino* uzdevumā, viņš nepaguva nobeigt.

Kad 1523. gadā par pāvestu nāk Klements VII (Džūlio Mediči), Florence cer uz brīvāku satversmi, bet pāvests Florences pārvaldē ieceļ stingro kardinālu Silvio Paserīni ar divām Mediči nama atvasēm Ipolītu un Aleksandru. Pēc Pāvijas kaujas, kurā spānieši uzvar, Makjavelli dodas uz Romu pie pāvesta, lai tam pasniegtu divas pabeigtās “Florences vēstures” grāmatas, un ar savu daiļrunību pārlicina pāvestu par nepieciešamību izveidot un nostiprināt Florencē nacionālu karaspēku tēvijas aizsardzībai. Klements VII sūta Makjavelli pie Gvičardīni (*Guicciardini*), lai šajā jautājumā apspriestos, bet tas neredz praktiskas iespējas īstenot nodomāto dzīvē. Tā Makjavelli plāns sabrūk. Atgriezies Florencē, viņš visus spēkus ziedo tās aizsardzībai un 1526. gadā tiek iecelts par *Cinque procuratori delle mura** priekšsēdētāju, kuras uzdevums bija rūpēties par nocietinājumiem. 1527. gadā, kad izplatījās vēsts, ka

* Piecu vīru komiteja nocietinājumu būvei.

spānieši ieņēmuši un izlauņījuši Romu, Florence sacelās pret Mediči un pasludina republiku. Makjavelli, kas tikko bija atgriezies Florencē un gribēja līdzdarboties jaunajā satversmē, sagaidīja vilšanās – viņu uzskatīja par Mediči piekritēju un vairs nedāvāja viņam uzticību. Tā sarūgtinājumā un nabadzībā Makjavelli 1527. gada 22. jūnijā beidza dzīvi, atstājot ģimeni ar pieciem bērniem. Viņa mirstīgās atliekas apglabātas Florences Santa Kročes baznīcā. 1787. gadā tur uzcēla pieminekli ar uzrakstu: *Tanto nomini nullum par elogium**.

Makjavelli darbu vēriens tālu pārsniedz vienas šauras specialitātes robežas. Līdzās minētajiem militāra, politiska un vēsturiska rakstura sacerējumiem viņš sarakstījis vairākus literārus darbus, no kuriem jāmin lieliski uzrakstītā, asprātīgā komēdija “Mandragora” (1513), novele “Arhivelns Belfagors”, satīriskā poēma “Zelta ēzēlis” un mazāk nozīmīgā komēdija “Klicija”. Neraugoties uz šo darbu augsto māksliniecisko līmeni, tos tomēr aizēno viņa politisko un vēsturisko sacerējumu slava. Šo darbu iespaidu ceļ un stiprina autora asi konstruētais, spēcīgais un krāšņais stils, kas ļauj tos baudīt arī tikai kā mākslas darbus.

Kā vēsturnieks Makjavelli tiek pilnam atzīts un celts gaismā vienīgi pirms simt gadiem. Savu laikabiedru vidū viņš ir izcilākais, kas pārstāv renesanses historiogrāfijā florenciešu skolu. To pa daļai raksturo humānistu vēstures tradīciju turpināšana, pa daļai jaunu ceļu meklēšana. No humānistiem šie florencieši jau tīri ārēji atšķiras ar to, ka augstākas izglītības trūkuma dēļ spiesti rakstīt darbus nevis

* Šādu vārdu neaizsniedz nekāds slavinājums.

latīņu valodā, bet demokrātiskajā mātes valodā – itāliski. Tas nozīmē, ka latīnistu retorikas vietā florencieši raksta savus darbus vienkāršā, reālistiskā stilā, kas Makjavelli darbos sasniedz lielu konkrētu spilgtumu. No agrākajiem hronistiem viņš novēršas arī savu darbu kompozīcijas ziņā, atmetot līdz tam ierasto annālistisko (t. i., gadagrāmatu) formu, un tajā vietā sniedz vēsturisku notikumu sakarīgu tēlojumu aizrautīgā stāstījumā, kas saistās ar kādas ievērojamas politiskas personas likteni.

Ar šīm divām savu darbu īpašībām Makjavelli ir pilnīgi mūsdienīgs vēsturnieks un iet daudz tālāk par humānistiem. Tas sevišķi sakāms par viņa ģeniālo historiogrāfisko sacerējumu “Florences vēsture”, it īpaši par tās otro un trešo grāmatu, kas tēlo Florences iekšējo vēsturi no pirmsākumiem līdz Mediči nākšanai pie varas (1434). Ar politiķa saasināto skatienu Makjavelli intuitīvi tver sīku faktu dziļāko sakarību un vēsturisko jēgu, kas liecina, ka viņš ir ne vien vēsturnieks, bet arī vēstures filozofs un, par visām lietām, politisks domātājs. Ar to kopš Aristoteļa un Polibija laikiem bija doti neredzēti spēcīgi ierosinājumi vēstures ģenētiskam skatījumam. Bet arī tikai ierosinājumi. Makjavelli bija pārāk impulsīvs gars, pārāk liels itāliešu patriots un politisks polemists, lai ar vēsturniekam vajadzīgo distanci un mieru varētu pagātnes tēlojumos neredzēt smagos sitienus savai nelaimīgajai tēvijai un neizvirzīt politiskas teorijas tās glābšanai. Vēsture viņu neinteresē kā tīra zinātne vai māksla, bet kā ilustrāciju un faktu materiāls savu doktrīnu pierādīšanai. Vēsture viņam ir tikai valsts mākslas kalpone (*historia ancilla scientiae politicae*). Tāpēc Makjavelli bez sirdsapziņas pārmetumiem noklusē un sagroza vēstures

faktus, lai varētu rādīt kā tēvzemes glābējus tādus vīrus (piem., biogrāfijā par Lukasu tirānu Kastručo Kastrakāni), kas vēstures patiesības gaismā bieži izrādās vidusmēra cilvēki. Faktu precizitātes ziņā viņu pārspēj kā priekšgājēji, tā laikabiedri. Savu vēsturisko darbu pamatā Makjavelli parasti ņem kādu agrāku hroniku, papildinot to ar citu hronistu nedrošām ziņām. Pat sava laika tēlojumos tas neizlieto dokumentu liecības, bet uzticas literāriem avotiem. No abām devīzēm “zinātnei un tēvzemei” Makjavelli vienmēr pirmā vietā lika otro, ja arī tā prasīja no viņa pārestību pret vēsturisko patiesību. Par spīti šiem trūkumiem, Makjavelli neapstrīdams nopelns vienmēr paliks viņa mēģinājums tēlot humānistu teorētisko shēmu vietā dzīvus cilvēkus – tēlot viņus reālistiski un patriotiskā deģsmē. Makjavelli ieguvis lielāku popularitāti kā valsts politiķis, nevis kā vēsturnieks, sevišķi ar darbu “Valdnieks”, kas radīja veselas ideoloģiskas polemikas, kurās cīnījās divi virzieni: makjavellisms un antimakjavellisms. Šos terminus gan visai bieži mēdz lietot nevis politisku teoriju apzīmēšanai, bet politiskas rīcības raksturošanai, tā bieži vien sagrozot un pārprotot autora īstos nolūkus. Vērtējot Makjavelli politiskos darbus, nodarīsim autoram pāri, patvarīgi šķirot doktrīnu no reālpolitiskiem apstākļiem, kādos šī doktrīna radusies. Tā, saskatot pretišķības starp “Valdnieku” un citiem Makjavelli darbiem, kur tas par ideālo valsts iekārtu atzīst republiku, nav jāaizmirst Itālijas toreizējā politiskā situācija, kas spieda meklēt glābiņu vienvaldības principā, lai sīkās atsevišķās valstiņās sašķelto ienaidnieka apdraudēto zemi pasargātu no iznīcības. Šo mērķi – tautas un valsts pastāvēšanu – Makjavelli licis augstāk par jebkuru citu morāli un ētiku,

un šis nacionālais fanātisms ierindo viņu lielāko Itālijas patriotu vidū.

Pirmo reizi kopš viduslaikiem politikai tika dota autonomija neatkarīgi no visiem cilvēciskās morāles likumiem. Pirmo reizi politika tika pacelta tādos augstumos, ka tai vairs nebija jārēķinās ne ar kādām tradicionālās ētikas normām. Šis princips tad arī izraisīja aso polemiku ap “Valdnieku”, kas turpinājusies daudzus gadu simteņus. Parādījusies vesela rinda pretmakjavellisku darbu, no kuriem, piemēra pēc, var minēt klasisko ķeizara Frīdriha II darbu “*Anti-Machiavel*”. Ļoti dažādas teorijas bijušas arī Makjavelli attaisnotājiem. Daži saredzējuši viņa darbos nesaudzīgu realitātes attēlojumu, kas nav uztverams kā doktrīna, citi saskatījuši “Valdniekā” satīru par tirānu, un tikai pēdējā gadu simtenī Itālija to dēvē par “vienu no cildenākajiem nacionālo jūtu izpaudumiem, kādu pazīst Itālijas gara vēsture” (*Enciclopedia Italiana, Machiavelli*). Tas sakāms it sevišķi par “Valdnieka” pēdējo nodaļu, kas noslēdzas kvēlā patriotiskā uzliesmojumā, gaišredzīgās cerībās uz Itālijas glābēju.

“Valdniekā” raksturīga Makjavelli individuālistiskā uztvere: valdnieks ir pilnā mērā atbildīgs par valsts likteņiem, kurus noteic viņa aplamā vai pareizā rīcība. Kā tipisku šīs aplamās rīcības piemēru Makjavelli allaž piemin kara algotņu turēšanu nacionāla karaspēka vietā. Ar šo vienīgo iemeslu viņš tad arī izskaidro daudzu valstu sabrukumu. Jau plašāks skatījums redzams “Pārrunās par Tita Līvija pirmo dekādi”, kur autors piegriež vērību arī citiem spēkiem, kas virza vēsturi neatkarīgi no valdnieka personas: tautai, reliģijai, audzināšanai. Renesanses naturālisma ietekmē

Makjavelli uzskata valsti par dzīvu organismu, kas aug, nobriest un sabrūk. Ja nu šos dabiskos procesus aizkavē kāda ļauna “kaite”, tad ļaunums jāiznīcina pašā pirmsākumā, nebaidoties no kara un izšķirošiem lēmumiem. Svarīgos vēstures pagriezienu brīžos Makjavelli vienmēr māca asu nostāju – pa labi vai pa kreisi, neatzīstot kompromisus un glēvu vairīšanos no galējām konsekvencēm. Vienmēr uzsverot un atgādinot stipra karaspēka nozīmību valstī, Makjavelli ir viens no pirmajiem, kas sapratis militāras varas spēku un tās saistību ar iekšpolitiskiem un ārpolitiskiem notikumiem.

Balstoties uz uzskatu, ka “vēsture ir mūsu un it sevišķi valdnieku skolotāja un pasaulē vienmēr dzīvojuši cilvēki, kam vienmēr bijušas vienas un tās pašas kaislības”, Makjavelli ne tikai atzīst vēstures dotību fatālu atkārtošanos, bet arī piešķir šīm dotībām pamatnozīmi atkarībā no pesimistiskā uzskata par parasta cilvēka dabas ļaunumu un vājumu. Uz šīs premisas, ko izveidojusi dzīves pieredze un nesaudzīgs psihologa skatiens, tad arī paceļas Makjavelli ideju un mācību celtnes asās, satricinoši patiesās līnijas.

Beidzot dažus vārdus par terminoloģiju tulkojumā. Tā kā latviešu valodā nav valststiesiska termina, kas atbilstu latīņu *princeps* (fr. – *le prince*, vācu – *der Fürst*), saskaņā ar Rietumeiropas politisko vēsturi esam spiesti lietot plašāko terminu “valdnieks”. Šādu terminoloģiju Makjavelli darba saturs pilnīgi pieļauj, jo viņa *il principe* tēls nav iecerēts kādas noteiktas politiskas sistēmas ietvarā, bet reprezentē absolūtās varas nesēju, kas var būt tiklab firsts, hercogs, karalis vai ķeizars. Blakus terminam *principe* stāv *principato*, kas Makjavelli darbā apzīmē valsti, kurā pretstatā

republikai valda vienpersonīgs valdnieks. Šo terminu esam atstājuši negrozītu.

“Valdnieks” pirmo reizi iespiests pēc Makjavelli nāves, 1532. gadā. Pirmais kritiskais izdevums parādās 1899. gadā, kam seko daudzi citi. No jaunākiem komentētiem izdevumiem var minēt: *C. Guerrieri Crocetti* 3. izd. (Florencē, 1931), *G. Moro* izd. (Florencē, 1927) un *L. Russo* (Florencē, 1931). Par vecākiem izdevumiem un tulkojumiem plašu bibliogrāfiju sniedz A. Gerbera darbs “*Niccolo Machiavelli, Die Handschriften, Ausgaben und Uebersetzungen seiner Werke im 16. u. 17. Jh.*”. *Gotha–Monaco*, 1912.–1914. g. ar faksimiliem.

Tulkotāja
1942

Lorenzo Dižajam, Pjēro de Mediči dēlam

Parasti tie, kas tīko iegūt kāda valdnieka žēlastību, mēdz viņam tuvoties ar to, kas tiem visdārgāks, vai arī ar to, par ko tie redz viņu visvairāk priecājamies; tāpēc daudzkārt var redzēt viņiem piedāvājam zirgus, ieročus, zelta audumus, dārgus akmeņus un līdzīgus greznumus, kas viņu varenības cienīgi. Arī es, vēlēdamies nākt pie Jūsu Augstības ar kādiem savas padevības apliecinājumiem, neesmu atradis starp sev piederīgām mantām citu, kas būtu man dārgāka vai ko es vērtētu augstāk par lielu vīru darbu pazīšanu, kādu esmu ieguvis, ilgstoši pieredzēdams jaunus un pastāvīgi pārlasīdams vecus notikumus; šīs atziņas, kuras esmu ilgi ar lielu rūpību pārcilājis un pārdomājis, un tagad sakopojis mazā sējumiņā, nododu Jūsu Augstībai. Un, lai gan apzinos, ka šīs darbs nav veltīšanas cienīgs, tomēr gribu ticēt, ka Jūsu laipnība to pieņems, ievērojot, ka no manis nevar prasīt lielāku dāvanu kā dot iespēju visīsākā laikā piesavināties visu to, ko esmu iepazīnis tik daudzos gados un ar tādām briesmām un grūtībām; darbu neesmu nedz pušķojis, nedz piebāzis ar plašām klauzulām vai uzpūtīgiem un lieliskiem

vārdiem, vai ar kādu citu ārišķīgu greznumu un vilinājumu, ar ko daudzi mēdz izrotāt un izskaistināt savus darbus; jo esmu gribējis, lai to vai nu negrezno nekas, vai arī lai to dara tīkamu vienīgi satura patiesīgums un temata svars. Negribētu arī, lai man piedēvē augstprātību, ka zemas un necienīgas kārtas vīrs uzdrīkstas iztirzāt un kārtot valdnieku lietas; tāpat kā tie, kas zīmē ainavas, novietojas tuvu pie zemes, lai novērotu kalnu un augstieņu dabu, bet, lai novērotu ielejas, nostājas augstu kalnos, tā arī līdzīgā kārtā, lai labi iepazītu tautu raksturu, vajag būt valdniekam, bet, lai pazītu valdnieku, jānāk no tautas. Tāpēc lai Jūsu Augstība pieņem šo mazo dāvanu tādā pašā nozīmē, kā es to nododu; un, ja tā tiks rūpīgi lasīta un izprasta, atklāsies mana viskarstākā vēlēšanās – lai Jūsu Augstība iegūst to varenību un laimi, kādu tai sola citas īpašības. Un, ja Jūsu Augstība no sava diženuma virsotnes kādreiz pievēršis acis šīm zemām vietām, tā atzīs, cik nepelnīti esmu nesis lielu un neatlaidīgu likteņa ļaunprātību¹.